

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора Шпикуляка Олександра Григоровича на дисертаційну роботу Новицького Ігоря Валерійовича на тему: «*Механізми інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу*», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Реалізація пріоритетів розвитку економіки, галузей, зокрема аграрної та окремих її продуктивних підкомплексів, предметно залежить від раціональності побудови структури господарювання. Становлення функціонально-ефективної, інституційно-адаптивної моделі підприємництва в сільському господарстві, відповідає сучасним викликам і актуально представлена у розвитку зернопродуктового підкомплексу – базової галузі національної агроекономічної підприємницької системи. Зумовлена ринковою практикою залежність соціально-економічного добробуту українського села від ефектів розвитку аграрного підприємництва, квінтесує обґрунтовані мотивації підприємницьких структур до запровадження ефективних механізмів інтегрованого розвитку зернопродуктового підкомплексу.

Природний об'єктивний процес інтеграції спричинений інституційними, організаційними та економічними статусами ринку в усіх продуктивних сегментах його функціонування, включаючи зернопродуктивний. Враховуючи особливості сучасного стану трансформування економічної системи України, окремих галузей і підкомплексів, розвиток аграрного, агропродовольчого сектору економіки, має базуватися на прогресивних формах реалізації інтеграційних відносин та формуванні на їх основі ефективних та самодостатніх структур агробізнесу.

Дотепер у розвитку аграрного сектору економіки зrealізовано цілий ряд реформаційних заходів, які вплинули зокрема і на розбудову механізму інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу. Проте і досі залишається багато проблем, що потребують додаткових досліджень, вивчення та врегулювання, з метою формування і реалізації ефективних механізмів інтегрованого розвитку підприємств продуктивних підкомплексів аграрно-промислового виробництва. Відповідно зазначеного і багатьох інших проблемних аспектів господарювання в галузі, а також розвитку сільських територій, не виникає сумніву, що обрана І.В. Новицьким тема дисертаційного дослідження є актуальною. Зростаюча потреба економіки аграрного сектору у науково-методичних розробках щодо напрямів удосконалення форм господарювання та запровадження ефективних інструментів відродження зернопродуктового виробництва на новій технологічній, організаційній та ресурсній основі, вирішення при цьому соціально-економічних проблем сільських територій підтверджує актуальність поданої до захисту дисертаційної роботи.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210), у межах якої автором розкрито теоретичні та розроблено методичні положення щодо формування й удосконалення механізмів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу, оцінено ефективність, обґрунтовано стратегічні напрями оптимізації механізмів їх функціонування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Наукові положення, розроблені методичні підходи, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, є достатньо обґрунтованими. Виконане дослідження має в основі глибокий та багатосторонній аналіз

наукових праць вітчизняних й зарубіжних учених, в яких викладено основні напрями вирішення проблеми формування ефективних інтегрованих структур аграрно-промислового виробництва, охарактеризовано історичні етапи розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі, закладено основи моніторингу та аналізу діяльності інтегрованих структур різного рівня та їх впливу на соціально-економічний розвиток держави і регіонів.

У процесі вирішення поставлених дисертантом завдань у роботі використано низку сучасних методів наукового пізнання, зокрема у процесі дослідження соціально-економічної сутності інтеграційних процесів в аграрно-промисловому виробництві та їх еволюційного розвитку використано діалектичний та історичний методи. Абстрактно-логічний метод застосовано для теоретичних узагальнень та формулювання висновків. Ретроспективний аналіз функціонування зернопродуктового підкомплексу здійснено на основі статистико-економічних методів, монографічний метод використано для комплексного вивчення сучасного стану та оцінки рівня сталості розвитку підприємств у його складі, економіко-математичний – для розробки оптимізаційної моделі системи виробничо-економічних параметрів стійкого розвитку інтегрованої структури, SWOT-аналізу – для оцінки регіонального розвитку зернопродуктового підкомплексу.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на комплексне вирішення логічно взаємопов'язаних завдань. Кількість та перелік завдань є цілком достатніми для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни.

Ступінь обґрунтованості отриманих автором наукових результатів підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних наукових праць знаних вітчизняних й зарубіжних учених, використанням значного обсягу статистичної інформації, адекватним застосуванням математичних методів, достатньою апробацією та впровадженням результатів дослідження у діяльність органів державного управління та конкретних підприємств аграрного сектору.

Наукова новизна положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

Основні елементи наукової новизни дисертаційного дослідження поглиблюють науково-методичні засади оцінки характеристик сучасної специфіки розбудови механізмів інтегрованого розвитку підприємств зерно продуктового під комплексу в умовах організаційно-економічних трансформацій галузевої структури агросектору.

На захист автором представлено такі наукові результати, які містять наукову новизну:

- запропонована організаційна модель міжрегіональної квазіінтегрованої структури зернопродуктового підкомплексу, деталізована за рівнями підпорядкування учасників технологічного ланцюга, між якими проектується спроможність досягнення інституційної згоди щодо делегування окремих функціональних компетенцій міжрегіональному центру координації інтеграційних процесів в зернопродуктовому підкомплексі, що сприятиме оптимізації трансакційних витрат, своєчасності прийняття і реалізації управлінських рішень;

- доповнені теоретико-методичні характеристики сутності інтегрованого розвитку підприємств як інструменту реалізації стратегії забезпечення сталого господарювання учасників аграрно-промислового виробництва в умовах мінливого зовнішнього середовища, що дозволяє прослідкувати тісний зв'язок між структурою продовольчого ринку та рівнем інтегрованого розвитку підприємств продуктових підкомплексів аграрного сектору;

- удосконалені методичні засади моніторингу тенденцій розвитку окремих груп підприємств регіонального зернопродуктового підкомплексу, об'єднаних з врахуванням особливостей їх функціонування в інтегрованому полі та поза ним, в основі яких консеквентні аналітичні дослідження, здійснені на основі системи абсолютних показників, що характеризують силу коливань, та відносних – задля оцінки рівня інтенсивності процесу змін у його результативності та динаміки розвитку;

- доповнено сутнісні характеристики трактування «аграрно-промислове формування зернопродуктового підкомплексу» як системи динамічної взаємодії відносно відокремлених учасників зернопродуктової вертикалі, що має на меті створення організаційно-інституційних умов для сприяння досягненню стійкого інноваційного розвитку усіх учасників технологічного ланцюга;

- набули подальшого розвитку пропозиції з удосконалення організаційно-економічних засад функціонування механізмів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу через налагодження контрактних відносин між його суб'єктами, внутрішньогосподарську та міжгосподарську кооперацію та інтеграцію з метою координації виробничих програм та фінансових ресурсів для ефективної діяльності усіх учасників технологічного циклу максимальної (глибокої) переробки зерна у межах високотехнологічних аграрно-промислових формувань;

- запропоновані етапи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури зернопродуктового підкомплексу, як складові алгоритму, що включає виявлення, оцінку та моделювання можливого спектру стратегічних альтернатив розвитку засобами економіко-математичного моделювання з постановкою економічного завдання оптимізації структури використовуваних посівних площ, проектування виробничої програми сільськогосподарських підприємств за умови реалізації стратегії диверсифікації за рахунок поглиблення переробки зерна.

Значимість результатів дослідження для науки та практики, рекомендації щодо їх використання

Наукове значення результатів дисертаційної роботи Новицького І.В. полягає у розвитку теоретичних положень, обґрунтуванні висновків і рекомендацій, спрямованих на вирішення наукового завдання щодо формування й реалізації життєздатних і дієвих механізмів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу.

Практична цінність результатів роботи полягає в удосконаленні інструментарію методичних підходів і пропозицій задля комплексного вирішення завдання формування й реалізації механізмів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу. Конкретні рекомендації використані Управлінням агропромислового та економічного розвитку Тальнівської райдержадміністрації у частині аналізу рівня стійкості зернового виробництва у районі та порівняльної оцінки його показників у розрізі окремих підприємств (довідка від 19.02.2019 р.). Авторську модель інтегрованого формування зернопродуктового підкомплексу використано групою компаній Черкаської області: ТОВ «Вел Груп», ТОВ «Урочище Журавське», ТОВ «Об'єднана сільськогосподарська компанія», ТОВ «Мовер Міл», ФГ «Гірський Тікич», ФГ «Золото Ланів» (довідка від 22.03.2019 р., № 92/1), а також ТОВ «Устя» Бершадського району Вінницької області (довідка від 23.05.2019, № 59). Оцінка стійкості виробництва відповідно до галузевих особливостей підприємства на основі розроблених у роботі методичних рекомендацій здійснюється у ТОВ «МОВЕР МІЛ» Тальнівського району Черкаської області (довідка від 25.11.2018 р., № 129/1). Окремі результати дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Уманського національного університету садівництва у межах курсів: «Стратегія підприємства», «Економічне управління підприємством», «Соціально-економічний аналіз підприємницького середовища» (довідка від 17.12.2019 р., № 01-10/1231).

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Дисертаційна робота є результатом особистого наукового пошуку здобувача. Наукові ідеї, запропоновані рекомендації і обґрунтовані висновки здобуті автором особисто. Із опублікованих у співавторстві наукових розробок, використано лише ті положення, що виникли в результаті власних авторських розробок.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 14 наукових працях, 6 з яких розкривають основний зміст дисертації, зокрема одна стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Республіка Польща), з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, 5 – у наукових фахових виданнях, 8 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Відповідність дисертації чинним вимогам, відсутність порушення академічної доброчесності

Дисертація має традиційну структуру, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, у тому числі основного тексту – 182 сторінки. Робота містить 38 таблиць та 21 рисунок, з яких 6 таблиць та ілюстрацій займають повну сторінку, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 282 найменування на 32 сторінках. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності.

За своїм обсягом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам чинного Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

У дисертаційній роботі не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні джерела.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Попри загальну позитивну оцінку роботи щодо окремих її положень, відзначаємо наявність ряду дискусійних положень і зауважень до дисертації:

1. У п. 1.1 роботи автору слід було б чітко визначитися зі змістом представленого категорійно-понятійного апарату, адже за текстом виглядає так, ніби ідентичними по-суті визначення є категорії «аграрно-промисловий сектор» і «аграрний сектор». Має місце категорійна некоректність пізнання суті теоретичних положень механізмів представлення зв'язків учасників аграрно-промислового виробництва. Наприклад, вживається словосполучення «інтегрований розвиток підприємств продуктових підкомплексів аграрного сектору» (с. 39 - 41), що не зовсім коректно з методичної точки зору;

2. Не до кінця зрозуміло у п. 1.2 роботи в чому полягає специфіка сутності та принципів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу; чим у цьому функціональному статусі підприємства зернопродуктового під комплексу відрізняються від інших статусів підприємницької інтеграції. Не показано теоретичну

модель таких інтегрованих підприємств і зокрема те, у чому полягає інституційна відмінність, яка може впливати на змістовність сутнісного пізнання їхніх функціональних характеристик;

3. На с. 59 – 60 дисертації зазначено про ефективність інтеграції, зокрема про те, що: «критерій ефективності інтеграційних процесів повинен якісно характеризувати об'єктивну обумовленість розвитку зернопродуктового підкомплексу»; така методична позиція цілком допустима, але це дуже загальний висновок, адже ефективність незрозуміло яка – економічна, соціальна, екологічна, технологічна тощо). Тут їх слід було вичленити за об'єктивним законом набуття ефектів, методично ідентифікувати в рамках кваліфікації інтегральної ефективності, про яку власне іде мова;

4. Роблячи висновок про те, що: «зернове виробництво – стабільно прибуткова галузь сільського господарства, яка забезпечує сталі надходження виручки сільгосптоваровиробникам на рівні, необхідному для здійснення розширеного відтворення» (п. 2.1, с. 75), необхідно було навести необхідні розрахунки, тим самим підтвердивши дану позицію аналітичними аргументами. Інформаційно-аналітичного доведення потребує також висновок про те, що: «більшість аграрних товаровиробників не мають довгострокової маркетингової стратегії...» (п. 2.1, с. 82), також тут не зрозуміло про яку категорію товаровиробників іде мова;

5. У п. 3.1 роботи зазначено, що для досягнення стійкого розвитку під комплексу пропонується відповідна програма, зокрема: «Розроблена програма стійкого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу на основі державно-приватного партнерства є універсальною щодо застосування на регіональному рівні ...» (с. 135 - 136) – але з тексту роботи не зрозуміло, що це за програма по-суті, чому виключно універсальна на регіональному рівні і у якому випадку проявляється аспект державно-приватного партнерства;

6. У розділі 3 на с. 155 пропонується створення моделі регіонального фінансово-агропромислового комплексу на основі інтегрованої групи підприємств, але не зрозуміло, що це за комплекс і які категорії підприємств мають входити до його складу, зокрема чи стосується це організацій фінансової сфери; бажано було б економічно обґрунтувати доцільність і значимість цієї моделі для зернопродуктового підкомплексу;

7. Пропоновані у п. 3.3 стратегічні засади оптимізації параметрів зернопродуктового виробництва в межах інтегрованої структури, загалом містять ряд удосконалень, але їх слід було конкретизувати адаптивним представленням на рівень конкретних господарюючих суб'єктів.

Висловлені зауваження та зазначені недоліки можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту дисертації та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу Новицького І.В. на тему: «Механізми інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу» слід визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання: обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування й реалізації механізмів інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу.

Дисертація за змістом відповідає спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Тему дисертаційного дослідження цілком розкрито, поставленої мети досягнуто у процесі комплексного вирішення взаємопов'язаних наукових завдань, результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота «Механізми інтегрованого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу» за своїм змістом відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р., а її автор – Новицький Ігор Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Опонент

доктор економічних наук, професор
учений секретар

Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

О.Г. ШПИКУЦЬКА

27 липня 2020 року